

מולין יקדין ויהיושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אבינוצירא שליט"א

מִלְתָּא חֲזוֹתָא

חֲזוֹתָא דְאֲזִייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

עיקר התכלית עמל ויגיעה בתורה

הארץ' על שלא בירכו בתורה תחילה, כמו שממשיך הפסוק (שם פסוק יב) 'ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו' ולא הלכו בה', כי גיעת התורה היא הנקראת בלשון הליכה, כמו שדרשו חז"ל 'אם בחקותי תלכו' להיות עמלים בתורה, ועל זה אמרו 'שלא ברכו בתורה תחילה' שלא התקיים בהם לשון הברכה 'לעסוק בדברי תורה' בדרך גיעה וטורח.

היגיעה בעבודת ה' חשובה כמנוחה

לימוד התורה ועבודת ה' יש והם באים לו לאדם בקושי, מכל מקום אם עושים את העבודה באהבה ובחשק אין זה עמל ויגיעה אלא עונג ושמחה. כך רואים בבית המקדש שהיו הכהנים והלויים עובדים עבודתם, ועם זאת היה נקרא מקום המקדש 'מנוחה ונחלה', כיון שמצאו בו מנוחה בעבודתם. וכן פירש בדברי חיים (ד"ה בפסוק אם) שאם עוסק בתורה בשמחה גם היגיעה נחשב לו לתענוג, ומכל מקום גם מי שאינו זוכה למדרגה זו, והתורה חשובה אצלו כעמל ויגיעה, גם הוא זוכה לכל הברכות האמורות בפרשה, כפי שפירש רש"י 'אם בחקותי תלכו' שתהיו עמלים בתורה, לשון עמל וכבדות, ועל זה אמרה תורה 'ונתתי גשמיכם בעתם וגו'.

נמצא כי עצם העמל ללימוד ייחשב, כי העמלים בתורה הקדושה זוכים ומקבלים שכר על עמלם גם אם לא השיגו כל כך, כמו שכתוב בגמרא (ברכות כח): 'אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר', ופירש בשו"ת כתב סופר (או"ח יז ד"ה ולהיות) שבדאי גם העמלים בענייני העולם הזה מקבלים שכר על עמלם, אבל שכרם הוא על מה שהריוחו במסחרם ולא על עמלם, ואם היו יכולים להשתכר בלי עמל היו מרוצים בכך ביותר. אמנם העמלים בתורה, אדרבה עיקר שכרם הוא לפי גיעתם ועמלם, וכמו שאמרו (אבות פ"ה מכ"ג) לפום צערא אגרא, ועיקר השכר הוא בעבור היגיעה ולא בעבור הריווח. והבן יהוידע (ברכות כח: ד"ה אני עמל) פירש הכוונה במה שאומרים 'אני עמל ומקבל שכר' שהעמלות עצמה נחשבת כקבלת שכר בעיניו לפי שהוא שמח ומשתעשע בעמל התורה.

'לעסוק בדברי תורה', שיהיה לימוד התורה בעסק וביגיעה, וזכות גיעת התורה בכוחה להגן על ישראל מן הפורענות, וכיון שחדלו מלטרוח בעסק התורה התגלגל הדבר שנאבדו ישראל מארצם.

כי בעודם יגיעים בתורה הגינה עליהם זכות עסק התורה מפני הפורענות, ואפילו שהיו נכשלים בג' עבירות חמורות כמבואר בגמרא (יומא ט:), בכל זאת לא נאבדו מן הארץ עד שהתירשלו מיגיעת התורה, כמו שדרשו (ב"מ פה:): על הפסוק (ירמיה ט יא) 'על מה אבדה

אם בחקותי תלכו (כו ג). כתב רש"י: שתהיו עמלים בתורה.

עיקר מעלת לימוד התורה הוא מתוך עמל ויגיעה, ולא שיהיה הלימוד רק בדרך תענוג, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות סג:): שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וזה אמרו 'שתהיו עמלים בתורה' שיהיה הלימוד בדרך עמל ויגיעה לפלפל ולישא וליתן בעומקה של הלכה, כי הלימוד בלי גיעה אינו מתקיים באדם. בזה פירש הס"ז (או"ח סי' מז סק"א) הטעם שתיקנו בנוסח ברכת התורה

מִלְתָּא דְפִלְיָא

יעקב אבינו נטל ערבון מאליהו לגאולת בניו

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר (כו מב). כתב רש"י שבחמשה מקומות כתוב 'יעקב' מלא באות וא"ו, כי נטל יעקב אות וא"ו משמו של אליהו הנביא, בתורת ערבון שיבוא ויבשר את גאולת בניו.

בביאור מה שלא מצינו כן אצל אברהם ויצחק, ורק יעקב הוא שדאג לגאולת בני ישראל, יש לומר שאברהם ויצחק יצאו מחלציהם גם ישמעאל ועשו, ואין ראוי שיבקשו עבור גאולת זרעם שנכלל בהם גם זרע פסול, אבל יעקב אבינו שהיתה מיטתו שלמה וכל זרעו קודש, הוא שהתמסר לגאולת כל זרעו וביקש על כך ערבון.

נטילת הערבון משמו של אליהו

ונלקח הערבון משמו של אליהו הנביא, כי אליהו הנביא כל תכלית בריאתו כדי שיגאל את ישראל, כמו שכתוב (מלאכי ג כג-כד) 'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו', והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, וידוע ששמו של האדם רומז על שליחותו בעולם, וכל זמן שלא נגאלו ישראל מגלותם לא נשלמה שליחותו של אליהו הנביא, ולכן נחסר שמו עד שישלים את שליחותו.

נטילת הערבון כתקיעת כף

והנה דרך בני אדם בלקיחת ערבון לתקוע כף ידם זה לזה, כמו שכתוב (משלי ו א) 'בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך', והרי בכל כף יד יש חמש אצבעות, ולכן נטל יעקב חמש פעמים את האות וא"ו מאליהו הנביא, כי האות ו' רמז לאצבע כמו שאמרו (תיקו"ז כה:): שהאצבע צורתה כצורת האות וא"ו, וגם כל אצבע יש בה ו' פרקי איברים (אהלות פ"א מ"ח), ולפיכך נטילת האות וא"ו ה' פעמים היא כנטילת חמש אצבעות של כף היד, והוא כעין תקיעת כף של ערבון.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

ארץ ישראל מסוגלת לעבודת ה' ולריחוק מן הגשמיות

אינו אומר דברי תורה על שולחנו הרי אין שום חיות למאכליו וכאילו הם כבר מתים, וכיון שעומדים המאכלים להיפסד חשובים הם כאילו כבר נפסדו.

עבודת האדם לייחד הגשמיות עם הרוחניות

וזו עבודת האדם לייחד את גשמיות העולם עם הרוחניות, ועל זה אנו אומרים קודם כל מעשה המצוות 'ליחד שם יו"ד ה"א ב"ו ה"א', והרמז הוא כי שם י"ה רומז לרוחניות העולם ושם ו"ה רומז לגשמיות העולם, וזוהי עבודת האדם ליחד את הגשמיות עם הרוחניות, ועל ידי קיום מצוות התורה במעשה גשמי זוכים להשיב את הגשמיות ולהופכה לרוחניות. והעצה לזכות לקדש את העשיה הגשמית, היא על ידי שיתכוון בכל מעשיו לשם שמים, ושני סעיפים התייחדו לכך בשולחן ערוך, והם הסעיף הראשון (או"ח סי' א ס"א) 'שויתי ה' לנגדי תמיד' הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים. ועוד סעיף (שם סי' רלא ס"א) בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו'. ואמר על כך הרה"ק רבי זושא מאניפולי ע"ה שכל עבודת ה' של האדם תלויה בסעיפים אלו, והרמז לכך הוא בדבריו של אליהו הנביא לבני ישראל (מלכים א' יח כא) 'עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים', כלומר עד מתי לא תתגברו לקיים את שתי ההלכות האלו, לזכור את ה' בכל שעה ולעשות את כל המעשים לכבודו יתברך.

עבודת ה' בכל דבר ובכל מעשה

ובכל דבר ובכל מעשה אפשר למצוא איך לעבוד בו את ה' יתברך, כי כל מה שהקב"ה ברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו (אבות פ"ו מ"א), ואפילו עניינים ארציים וגשמיים לא נבראו אלא להרבות בהם כבוד שמים, להרים ולהגביה את ניצוצי הקדושה הנמצאים בתוכם אל שורשם למעלה, וכך היה הבעל שם טוב הקדוש ע"ה מדריך את תלמידיו כי זה עיקר תכלית עבודת האדם בעולם הזה, להתבונן בכל דרכיו ופעולותיו שיהיו כל מעשיו לשם שמים ולצורך עבודת גבוה.

טוב לשם שמים. וכן כתב האוהב ישראל (ליקוטים חדשים ירמיה) בביאור הפסוק (ירמיה ד כב) 'חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו', ש'להרע' זה הימנעות מאכילה ו'להטיב' זה אכילה, ויש אנשים חכמים בעיניהם, שיודעים לעבוד את ה' בדרך של 'להרע' וסיגופים, ו'להטיב' בעבודת האכילה בקדושה 'לא ידעו'.

כל מעשיך יהיו לשם שמים

דרך זו של קידוש הגשמיות לשם שמים מבוארת בלשון המשנה (אבות פ"ב מ"ב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ופירש רבינו יונה (שם) שאפילו דברי הרשות כאכילה ושתייה והליכה ושיבה וקימה ושאר צרכי הגוף, יהיו כולם לעבודת הבורא או לדבר הגורם עבודתו. וכמו שפירש בשמונה פרקים לרמב"ם (פ"ה) שמכלל מצות (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', שיהיו כל חלקי נפשנו מיוחדים לאהבת ה', וכל מעשינו הגשמיים יהיו מכוונים לאהבת ה' ועבודתו, ובזה יתקיימו דברי חז"ל (ברכות סג.) על הכתוב (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו' אפילו לדבר עבירה, היינו שאפילו דברים שיש בהם צד עבירה נעשה אותם לשם שמים.

קידוש הגשמיות נותן נצחיות לבריאה

אם מתכוון האדם במעשיו הגשמיים שיהיו נעשים לשם שמים, בבחינת 'בכל דרכיך דעהו', להיות כוונתו בכל דרכיו הגשמיות לתכלית עבודת הבורא, הרי הוא זוכה לקרב הדברים לשורשם הרוחני, אבל אם אין כוונתו אלא לצורכו ולהנאתו הרי הוא משפיל את הגשמיות ומונע ממנה את האפשרות להגיע לתכלית האמיתית, וכמו שפירש החסיד יעב"ץ ע"ה בדברי המשנה (אבות פ"ג מ"ד) 'שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים', ופירוש המשנה, שכל הדברים הגשמיים אין להם קיום בזכות עצמם, וכל בריאתם היא כדי לסייע לאדם להתקרב על ידיהם לעבודת ה', ולפיכך העוסק בתורה על שולחנו וכוונתו באכילה לסייע להגיע אל התורה, הרי הוא נותן קיום וחיות למאכליו הגשמיים כי הם נעשים טפלים לתורה הנצחית, אבל אם

את פספף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלה. אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים (כה לז-לח).

עניין ישיבת ארץ ישראל לזכות בה להשראת השכינה ולקבל בה עול מלכות שמים, כמו שאמרו חז"ל (תו"כ שם) כל בן ישראל היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים, וכתב באור החיים על דברי הפסוק להוציא אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען, שאין תכלית ישיבת ארץ ישראל לאכול מטובה ולשבוע מפריה אלא להיות לנו לאלקים, אשר זהו עיקר שבח מעלת הארץ לחסות בה תחת מלכותו יתברך, אבל לא להימשך אחר ההנאות הגשמיות אשר ריבויים מרחיק את האדם מעבודת ה', אלא להיות בבחינת 'צדיק אוכל לשובע נפשו' (משלי יג כה), וכמו שנאמר ובמרבית לא תתן אכלך שלא להרבות במאכל ובהנאות הגוף, כי כשהולך אדם אחר תאוות גרונו יחשיך אור נפשו, וריבוי התאוה הגשמית ממעטת את התענוג הרוחני.

עבודת ה' גם בדברים הגשמיים

כי עבודת ה' צריכה להיות גם בדברים שהם מצד הגוף, כמו שכתוב (דברים ו ה) 'בכל לבבך' ודרשו חז"ל (ברכות נד.) בשני יצריך, ופירוש הדברים שיעבוד את ה' גם בגשמיות שלו, ואותם הדברים שהיצר הרע מעורר אותו להימשך אחריהם ישם לעצמו גדר להתקדש בהם, ובזה פירש בזרע קודש (לחג השבועות ד"ה הגבל) את הכתוב (שמות יט כג) 'הגבל את ההר וקדשתו', היצר הרע נקרא הר (סוכה נב.) ונצרך לאדם להגביל את עצמו שלא להימשך אחרי פיתויי יצרו, וכל הנאותיו הגשמיות יהיו מוגבלות במידה ובמשקל, ועל ידי כן יזכה ל'וקדשתו' שגם היצר הרע בעצמו יתהפך לסייע בידו לבוא אל הקדושה.

מעלת קידוש הגשמיות יותר מן הפרישות

אכן קידוש הגשמיות קשה עוד יותר מן הפרישות ממנה, כמו שאמר החתם סופר שיותר קל להתענות ולהסתגף ביום כיפור מקיום עונג שבת ושמחת יום

עסק התורה בכל מצב שנמצא האדם

קונה ידע והשכלה, לא יקבל על כך שכר. אך בתורה שונה הדבר, כי אף העמל עצמו נחשב למצווה, ואף אם אינו משיג הרבה, כהלומד כל היום פסוק 'ואחות לוטן תמנע' שאין בזה לימוד מיוחד ואף אינו מתקדם בהשגתו, עם כל זה שכר תורה בידו.

גם על לימוד שלא לשמה יקבל שכר

ובכלל השכר על העמל בלבד נכלל גם הלומד שלא לשמה, שאף שבעצם לא למד כפי הנדרש ממנו, כי תכלית לימוד התורה מתקיים רק אם עוסק בה לשמה, בכל זאת מקבל שכר על העמל שעמל בתורה. דהנה אמרו חז"ל (פסחים נ:): 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה'.

והוא חסד הבורא יתעלה עלינו עם קרובו. כי האדם בתחילת דרכו עדיין אינו מבין ערך התורה וחשיבותה, וממילא אינו יכול ללמוד תורה כראוי לשם שמים, ולכן ניתנה הרשות לעסוק בתורה שלא לשמה, וע"י שלומד שלא לשמה מגיע לדביקות בנותן התורה, שהרי ידוע כי כח הפועל בנפעל (מו"נ ח"ב פ"ד), ועל כן אף אם כוונתו שלא לשמה כדי להתפאר ולהיקרא רבי או לשאר הנאות עצמיות, אך מאחר שבכל אלו נמצא כח הפועל שהוא הבורא יתברך שמחיה ומהווה כל הבריאה בכל רגע, יכול אף בלימוד שלא לשמה למצוא את חיות הבורא ולהתעורר ללמוד לשמה.

ועל כך אמרו חז"ל 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו וכו' המאור שבה היה מחזירן למוטב', שאף אם עוסק בתורה שלא לשמה בבחינת 'אותי עזבו', שעזב את נותן התורה בלימודו וכל מחשבתו לעצמו, עם כל זה אומר עליו הקב"ה 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו', הלואי שגם כאשר יעזבו אותי חלילה יעסקו בתורה ולא יעזבוה, כי כאשר לא יעזבו את התורה מובטח להם שהמאור שבה יחזירם למוטב, ומתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

יש יתרון ושכר גם על עצם העמל.

עמל בפרנסה לצורך התורה - כלימוד ייחשב

והוא הדבר שתיקן רבי נחוניא בן הקנה בתפילתו (ברכות כח:): 'מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו' אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר'. וקשה, וכי הם עמלים ואינם מקבלים שכר, הלא רואים שאף יושבי קרנות אם עמלים הם מקבלים שכר על פעולתם. אלא מבאר אור החיים הקדוש בספרו חפץ ה' (ברכות שם) שכוונת רבי נחוניא שכאשר קובע אדם עת לתורתו ומכורח פרנסתו יוצא להביא לחמו בעמל ויזע, נמצא כי כל עמלו הוא בכדי שיוכל ללמוד כי הרי 'אם אין קמח אין תורה' (אבות פ"ג מ"ז), אם כן כל עמלו וטרחתו בעולם הזה הם מכשירי מצוה לעת הזאת שלומד בו ומכשירי מצוה הרי הם כמצוה עצמה. ולכן מודה ומשבח לקב"ה שזיכהו להיות מיושבי בית המדרש בקביעת עתים לתורה, כי אז הגם שעמל הוא, מקבל על כך שכר כאילו למד באותה שעה. אך יושבי הקרנות שאינם עמלים בתורה לתוהו והבל כל יגיעתם כי אינו לצורך מצוה.

אף הלומד ואינו מרבה השגתו יקבל שכר על עמלו

כיון שכך, שעל עמל התורה בפני עצמו מקבלים שכר, מצינו בדברי חכמינו ז"ל שאף הלומד ואינו משיג מה בלימודו, אף הוא יקבל שכר על עצם עמלו, וכך איתא בתנא דבי אליהו (זוטא פ"ב): אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום הפסוק (בראשית לו כב) 'ואחות לוטן תמנע' אפילו הכי שכר תורה בידו. שבכל עניני העולם מקבלים שכר על התוצאה ומי שאינו

אם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְגו' (כו, ג). כתב רש"י: שְׁתִּיהוּ עֹמְלִים תּוֹרָה.

יש לנו להקדים ולבאר מה שאומרים: אמר רבי יהודה, אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו. גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה בחכמתו (קהלת ז א) 'טוב שם משמן טוב, ויום המוות מיום הוולדו'. למד תורה הרבה ויתנו לך שכר הרבה, ודע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא.

ויש להקשות, מה הוא שאמר 'עמלו בתורה', הוי ליה למימר 'שעמל בתורה'. ועוד, למאי נפקא מינה שהינו 'גדל בשם טוב', הרי העיקר והתכלית שיהיה נפטר מן העולם בשם טוב, שאם יהא גדל בשם טוב ולא יישאר בכך, הלא יפסיד דרגתו. וגם, מה בא לומר 'למד תורה הרבה ויתנו לך שכר הרבה', הלא הוא דבר ברור שכאשר ילמד תורה הרבה יקבל שכר הרבה. וכן מה בא ללמד באמרו לאחר מכן 'ודע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא'.

אם יעמול בתורה שקדמה לשמש יקבל שכר על עצם העמל

אפשר להבין הדברים בהקדם מאמר חז"ל (שבת ל:): על הפסוק (קהלת א ג) 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש' ודרשו 'תחת השמש הוא דאין לו, קודם שמש יש לו', וכפי שפירש רש"י: אם יעמול בתורה שקדמה לשמש, יש יתרון. כלומר, בכל עמל שיעמול בעולם הזה בדברים הגשמיים אין לו יתרון ושכר על עצם העמל, ורק אם יניב עמלו תוצאה יקבל שכר על התוצאה. למשל חייט, אם ישלים את תפירתו של הבגד יקבל שכר, אך אם לא יסיים מחמת כל סיבה שהיא, ויבוא ויאמר ללקוח, הרי עמלתי די והותר, שלם לי שכרי על עמלי. וודאי כי זה האיש לשוטה ייחשב, כי מה עניינו של הלקוח לעמל החייט. הלא הזמין בגד, ורק אם יקבל בגד כרצונו ישלם עליו. אבל בעמל בדברים רוחניים שהם מעל השמש -